

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ
ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»**

Методичні матеріали
щодо забезпечення самостійної роботи студентів
з дисципліни «Візуальна психодіагностика»
(для бакалаврів)

Київ - 2018

Підготовлено доцентом кафедри психології О.Л. Шопшею
Затверджено на засіданні кафедри психології (протокол № 8 від 20 березня 2018 р.)

Схвалено Вченою радою Навчально – наукового інституту міжнародних відносин та соціальних наук (протокол № 9 від 28 березня 2018 р.)

Шопша О.Л. Методичні рекомендації до семінарських та практичних занять з дисципліни “Візуальна психодіагностика” (для бакалаврів). – К.: МАУП, 2018. - с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни, методичні вказівки щодо змісту інформації, яка має бути обговорена на занятті, основні поняття до кожної теми, план семінарсько-практичного заняття (питання до семінарської частини та зміст практичної частини), питання, які виносяться на самостійне опрацювання, творчі завдання для практичної роботи, список літератури.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичні матеріали містять завдання для самостійної роботи студентів з курсу «Візуальна психодіагностика», складені відповідно до програми вивчення дисципліни, які передбачають підготовку відповідей на контрольні питання та завдання, а також розв'язання проблемних ситуацій та творчих завдань.

Мета самостійної роботи передбачає закріплення теоретичних знань студентів в рамках програмового змісту дисципліни, розвиток у них вміння застосовувати ці знання при аналізі конкретних психологічних феноменів та ситуацій. Питання для самоконтролю передбачають активізацію у студентів знань тем курсу, вміння “прочитати” і зрозуміти людську психологію, не тільки в діловій, але і в особистому житті, Творчі завдання передбачають розвиток вміння застосовувати набуті теоретичні знання для аналізу різноманітних теоретичних та конкретних прикладних проблем візуальної психодіагностики.

У результаті засвоєння навчальної дисципліни “Візуальна психодіагностика» студент повинен:

Знати:

- предмет і завдання візуальної психодіагностики;
- місце візуальної психодіагностики в системі наукового пізнання;
- основні напрямки візуальної психодіагностики;
- методи візуальної психодіагностики;
- спосіб вивчення людини методами візуальної психодіагностики;
- можливості застосування візуальної психодіагностики у практичній психології;
- можливості застосування візуальної психодіагностики в управлінській практиці.

Вміти:

- визначати психологічний стан та особливості людини за її візуальними ознаками;
- застосовувати методи візуальної психодіагностики;
- використовувати дані графологічного обстеження;
- використовувати структуру макета вивчення людини методами візуальної психодіагностики;
- “читати” мову жестів та поз людини.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
з дисципліни
“ **ВІЗУАЛЬНА ПСИХОДІАГНОСТИКА** ”

№ п/п	Назва змістовного модуля і теми
Змістовий модуль I. Візуальна психодіагностика як складова Психодіагностики	
1	Предмет, задачі, зміст візуальної психодіагностики.
2	Основні методи дослідження та напрямки візуальної психодіагностики, їх характеристика.
Змістовий модуль II. Особистісні характеристики, що виявляються з допомогою візуальної психодіагностики	
3	Психологічні статеві відмінності та їх зовнішня характеристика
4	Типологічні особливості людей та їх зовнішні ознаки.
Змістовий модуль III. Фізіогноміка та пантоміміка як складові Візуальної психодіагностики	
5	Фізіогноміка як напрямок візуальної психодіагностики.
6	Мова рухів тіла та її значення в управлінській діяльності.
Змістовий модуль IV. Графологія як складова візуальної Психодіагностики.	
7	Роль кори головного мозку в здійсненні процесу письма.
8	Графологія і пізнання особистості
Змістовий модуль V. Застосування візуальної психодіагностики життєдіяльності людини.	
9	Використання візуальної психодіагностики в практиці ділової взаємодії.
10	Загальний макет вивчення людини методами загальної психодіагностики
Разом годин:	120

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовний модуль I. Візуальна психодіагностика як складова психодіагностики

Тема 1. Предмет, задачі, зміст візуальної психодіагностики.

Предмет і об'єкт візуальної психодіагностики. Взаємозв'язок візуальної психодіагностики з іншими науками про людину. Роль візуальної психодіагностики у практиці управління персоналом: оптимізація управлінського спілкування, нормалізація мікроклімату в колективі, підвищення особистого статусу в групі, визначення правдивості слів співробітників.

Мета: Дати поняття про візуальну психодіагностику як про науку і практику визначення психологічних особливостей за допомогою візуальних показників: міміки, пантоміміки, почерку та ін.

Методичні вказівки: при виконанні завдань студентам необхідно звернути увагу на те, яку роль відіграє візуальна психодіагностика у практиці управління персоналом, а саме при оптимізації управлінського спілкування, нормалізації мікроклімату в колективі та ін.

Звернути увагу на специфіку предмету візуальної психодіагностики та її взаємозв'язок з іншими науками про людину

Словникова робота: діагностика, психодіагностика, візуальна психодіагностика, генетика, антропологія, астрологія, графологія, соціолінгвістика, мова жестів, міміка, пантоміміка, диференційна психологія, загальна психологія,

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Що є предметом візуальної психодіагностики?
2. Мета і завдання візуальної психодіагностики?
3. Що є змістом візуальної психодіагностики?
4. Взаємозв'язок візуальної психодіагностики з іншими науками про людину?
5. Які історичні корні візуальної психодіагностики?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Запропонувати розглянути студентам так звані подвійні картинки, тобто картинки на яких можна побачити різні зображення, у залежності від стану та установки. Це демонструє суб'єктивність нашого сприйняття, тому його не можна вважати абсолютно об'єктивними.
2. Дати розглянути фотографії чи малюнки людей з різними виразами обличчя та позами і запропонувати висунути гіпотези стосовно психологічних станів зображуваних.

Теми рефератів

1. Історія розвитку візуальної психодіагностики.
2. Візуальна психодіагностика та управління персоналом.
3. Можливості візуальної психодіагностики у практичній діяльності.

Література:

основна: 1, 2 3,4,11,17,19,20

додаткова: 1,3.8.9.13,14

Тема 2. Основні методи дослідження і напрямки візуальної психодіагностики та їх характеристика.

Спостереження – основний метод візуальної психодіагностики. Підходи до визначення методу спостереження, його переваги та недоліки у порівнянні з іншими психодіагностичними методами. Пряме та непряме спостереження. Бесіда як метод отримання діагностичної інформації. Переваги і недоліки методу бесіди. Феномен “каузальної атрибуції”. Метод аналізу документів. Класифікація документів за статусом, носієм, способом збереження інформації. Документ як об'єкт дослідження у практиці роботи з персоналом. Біографічний та графологічний підходи до аналізу документів.

Основні напрямки візуальної психодіагностики.

Мета: Дати поняття про основні методи, напрямки візуальної психодіагностики, та їх використання у практичній психології.

Методичні вказівки: при виконанні завдань студентам необхідно звернути увагу на те, що методи візуальної психодіагностики є такими, що не мають високого ступеню надійності і тому, мають підтверджуватися іншими методами.

Словникова робота: спостереження, сприйняття: константність, предметність, цілісність, узагальненість; увага: мимовільна і довільна; пам'ять: словесно-логічна, емоційна, наглядно-образна; мислення: інтуїція; уява.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Які ви знаєте напрямки візуальної психодіагностики? Дайте їх загальну характеристику.
2. Яка роль візуальної психодіагностики у практиці управління персоналом?
3. Назвіть основні методи візуальної психології.
4. Які основні та додаткові параметри людини як джерела психологічної інформації)?
5. Що є основою спостереження в психологічному аспекті?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Група розбивається на пари, і кожен аналізує почерк свого сусіда, розглядаючи його конспекти лекції.
2. Група розбивається на дві підгрупи. Член однієї групи демонструє певні жести, позиції, а інша група намагається їх продіагностувати.

Теми рефератів.

1. Графологія як наука про почерк.
2. Аналіз документів як психодіагностичний метод.
3. Феномен каузальної атрибуції.

Література

основна: 2,3,4,5,8,11,15,17

додаткова: 1,2,4,8,9,12,14

Змістовний модуль II. Особистісні характеристики, що виявляються з допомогою візуальної психодіагностики

Тема 3. Психологічні статеві відмінності та їх зовнішні вияви

Чоловік: його зовнішні біологічні та психологічні ознаки. Жінка: її зовнішні біологічні та психологічні ознаки.

Врахування психології статевих відмінностей у практиці управлінської діяльності. Типові помилки при врахуванні статевих відмінностей.

Мета: Навчити студентів діагностувати психологічні відмінності за візуальними показниками.

Методичні вказівки: в процесі самостійного вирішення завдань з даної теми студентам необхідно розглянути та проаналізувати наукові погляди на статеві відмінності. Розглянути підходи до урахування психології статевих відмінностей у практиці управлінської діяльності. Простежити діалектику психологічного та соціально-психологічного в поведінці людей.

Словникова робота: стереотипізація, соціальна перцепція, соціальна група, соціальний стереотип, міжособистісна взаємодія, ефект ореола, ефект первинності, ефект новизни,

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Наведіть зовнішні біологічні та психологічні ознаки чоловіків.
2. Наведіть зовнішні біологічні та психологічні ознаки жінок
3. Дайте визначення соціального стереотипу.
4. Яку роль відіграє соціальний стереотип?
5. Що спільного і відмінного між стереотипом соціальним та стеріотипізацією?
6. Яку роль відіграє ефект стандартизації у візуальній психодіагностиці?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Провести демонстраційний експеримент: Поділити студентів на дві групи. Кожній групі дати фото одного й того ж чоловіка. Потрібно зробити це так, щоб студенти однієї групи не побачили фото іншої групи, оскільки вони однакові. Першій групі потрібно сказати, що це фото адвоката, другій – що це будівельник. Запропонувати дати психологічну характеристику людині на фото. Після цього обговорити зі студентами те, на скільки попередня установка впливає на сприйняття людини.
2. Провести дискусію на тему: “Чи впливає зовнішність на успішність професійної, політичної та соціальної діяльності людини?”

Теми рефератів.

1. Особливості психології жінки.
2. Особливості психології чоловіка.
3. Гендерний підхід в управлінській діяльності.

Література

основна: 2,3,4,5,8,11,15,17

додаткова: 1,2,4,8,9,12,14

Тема 4. Типологічні особливості людей та їх зовнішні ознаки.

Стародавня типологія людей. Типологія Е.Кречмера і У.Шелдона. Типологія І.П. Павлова. Конституціональна типологія в руслі сучасних наукових досліджень. Зовнішні психологічні вияви різних типів людей. Типи людини та професійна діяльність.

Темперамент і його зовнішні ознаки. Структура темпераменту. Сангвінік і його візуальна характеристика. Флегматик і його візуальна характеристика. Холерик і його візуальна характеристика. Меланхолік і його візуальна характеристика. Тип темпераменту і професійний вибір.

Сумісність різних типів темпераменту і врахування її у практиці управлінської діяльності

Мета: Навчити студентів визначати типологічні особливості людей за зовнішніми проявами: комплекцією, статурою, мімікою та пантомімікою.

Методичні вказівки: студенти повинні чітко визначити типологічні особливості людей, вміти при цьому пояснити їх зовнішні ознаки, давати характеристику його психологічним властивостям і з цих позицій описувати найбільш суттєві характеристики представників різних типів темпераменту; знати різні способи пристосування типу темпераменту до вимог діяльності.

Словникова робота: темперамент, тип вищої нервової системи, загальна психічна активність, емоційність, моторика. Сила нервових процесів. рухливість нервових процесів, врівноваженість нервових процесів. екстраверсивність, інтроверсивність, сенситивність, реактивність, пластичність, ригідність, резистентність.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Хто перший в історії психології зробив спробу вивчення темпераменту? До якої групи теорій темпераменту відноситься його концепція?
2. Що таке темперамент? Які його зовнішні ознаки?
3. Які параметри діяльності обумовлюються типом темпераменту?
4. Які властивості темпераменту І.П.Павлов поклав в основу поділу типів темпераменту?
5. Назвіть основні властивості темпераменту за Б.Тепловим та В.Небиліциним, дайте їм характеристику.
6. Хто з вчених при виділенні типу темпераменту бере до уваги показники емоційної чутливості (нейротизму) та естра- / інтроверсії? Які характеристики мають дані параметри у представників різних типів темпераменту?

7. Дайте коротку характеристику представникам різних типів темпераменту.
8. Які зовнішні психологічні вияви типів людей за класифікацією У. Шелдона та Е. Кречмера?
9. Визначте візуальну характеристику сангвініка?
10. Холерик та його візуальна характеристика.
11. Флегматик та його візуальна характеристика.
12. Меланхолік та його візуальна характеристика.
13. Сумісність різних типів темпераменту та їх врахування у практиці управлінської діяльності.
14. Як може вплинути темперамент на формування рис особистості?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Розподілити студентів на 4 групи. Запропонувати їм описати характерні візуальні ознаки одного із типів темпераменту: холерика, меланхоліка, флегматика, сангвініка.
2. Запропонувати студентам визначити у якій із сфер психологічної діяльності найбільш комфортно почуватимуть себе флегматики, холерики, сангвініки, меланхоліки.
Сфери діяльності: психологічні тренінги; психотерапія; психологічне консультування; наукова діяльність.
3. Провести дискусію на тему: “Різні професії і їх сумісність із певним темпераментом”.

Теми рефератів.

1. Сангвінічний темперамент: його ознаки та особливості.
2. Флегматичний темперамент: його ознаки та особливості.
3. Холеричний темперамент: його ознаки та особливості.
4. Меланхолічний темперамент: його ознаки та особливості.
5. Темперамент і професійна діяльність.

Література

основна: 4,5,8,11,15,17,19,20

додаткова: 1,2,4,5,,6,13,14

Змістовний модуль III. Фізіономіка та пантоміміка як складові візуальної психодіагностики

Тема 5. Фізіогноміка як напрямок візуальної психодіагностики.

Поняття фізіогноміки. Обличчя людини як об'єкт психологічного пізнання. Загальна будова обличчя і його пропорції. Мімічні вирази обличчя та їх інтерпретація: рух мускулатури лоба, очі та погляд, рот, сміх і посмішка, посадка голови та ін.

Мета: Навчити студентів за допомогою фізіогноміки складати психологічний портрет особистості.

Методичні вказівки: в процесі самостійної роботи з даної теми студенти повинні вміти дати характеристику зв'язку між зовнішнім обліком людини та його приналежністю до певного типу.

Словникова робота: фізіогноміка, міміка, психомоторна формула, конституційна або ендокринна формула, астеничне. Атлетичне, пікнічне обличчя, ірридодіагностика.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Дайте визначення предмету фізіогноміки.
2. Які головні системи фізіогноміки Ви знаєте?
4. В чому полягає співвідношення пропорцій між черепом і обличчям?
5. На скільки областей поділяється обличчя?
6. В чому полягають відмінності між лівостороннім і правостороннім обличчям?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Дати студентам фотографії людей, обличчя яких передають різні види емоцій: радість, гнів, здивування, страх, печаль та інші. Запропонувати визначити, які емоції виражає те чи інше обличчя.
2. Поділити студентів на дві групи. Один із членів групи намагається передати на своєму обличчі певну емоцію, а члени іншої групи намагаються її вгадати.

Теми рефератів.

- 1.Що можна прочитати на обличчі людини.
- 2.Фізіогноміка як напрямок візуальної психодіагностики.
3. Використання даних фізіогноміки у практичній діяльності психолога.

Література

основна: 3,4,9,15,16,17,18,20

додаткова: 3,5,8,13,14

Тема 6. Мова рухів тіла та її значення в управлінській діяльності.

Мова тіла: як прочитати психологію людини за її жестами. Рухи тіла як несвідомі сигнали. Вплив мови тіла на сприйняття. Підходи до “прочитання жестів”. Культурні відмінності і жестикуляції. Жести та їх значення. Жести: суму, критичності, закритості, неправдивості, переваги, впевненості, відкритості, оборони, очікування, невпевненості, симпатії, рівності-домінування та інші.

Мета: Навчити студентів отримувати психологічну інформацію спостерігаючи за мовою рухів тіла та їх значення в управлінській діяльності.

Методичні вказівки: в процесі самостійної роботи студенти повинні вміти дати характеристику різних положень тіла, постави і ходи, знати їх зв’язок з фізичним та психічним станом людини, вміти розрізняти мову рук та жестів, та використання їх в управлінській діяльності.

Словникова робота: активність, воля, інтроверсія, екстраверсія, самодисципліна, лицемірство, надмірність.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Яке загальне уявлення про мову тіло рухів?
2. Дайте характеристику поставі й ходи? Який їх зв’язок з фізичним і психічним станом людини?
3. Охарактеризуйте пози людини.
4. Який вплив на оточуючих можуть справити різні положення тіла?
5. Дайте характеристику типів дистанцій у спілкуванні?
6. Визначте за допомогою сигналів тіла загальну характеристику людини?
7. Яке значення має мова тілорухів в управлінській діяльності?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Студентам пропонують продемонструвати та проаналізувати наступні групи жестів: жести відкритості; захисту (оборонні); оцінки; підозри та скритності; домінування – підкорення; готовності; перестраховки; фрустрації; довіри; авторитарності; нервовості; самоконтролю; суму.

2. На практиці визначити комфортну дистанцію у спілкуванні в різних ситуаціях. Виміряти її.

Теми рефератів.

1. Мова жестів у різних етносів.
2. Як читати жести.
3. Жестикуляція та її використання в управлінській діяльності.

Література

основна: 1 – 4, 9, 11, 12, 16, 17

додаткова: 1,4,6,9,11,12,15

Модуль IV. Графологія як складова візуальної психодіагностики.

Тема 7. Роль кори головного мозку в здійсненні процесу письма.

Поняття асиметрії мозку. Методика вивчення функціонального домінування півкуль головного мозку. Ліворукість та праворукість як наслідок домінування певної півкулі мозку. Поняття про амбідекстрію. Погляди на “перенавчання” ліворуких.

Мета: Дати поняття про асиметрію мозку та її вплив на письмову діяльність.

Методичні вказівки: в процесі самостійної роботи студенти повинні вміти визначити домінування правої чи лівої півкулі.

Словникова робота: асиметрія головного мозку, лівші, правші, амбідекстри.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Який взаємозв'язок почерку з деякими психічними особливостями людини?
2. Визначте характер людини за допомогою графології.
3. Чим відрізняється почерк лівші від почерку правші.
4. Який порядок дослідження функціонального домінування півкуль головного мозку?
5. Який відбиток накладає домінування півкулі мозку на почерк?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Запропонувати студентами змінити робочу руку (праву – на ліву, або ж – навпаки) і проаналізувати зміни у почерку.
2. Студенти працюють у парах, застосовуючи методику визначення функціонального домінування .

Теми рефератів.

1. Почерк ліворуких.
2. Асиметрія мозку і письмова діяльність.
3. Про домінування правої півкулі мозку та її вплив на письмо.

Література

основна: 13,14,17

додаткова:4,14

Тема 8. Графологія і пізнання особистості.

Мета: Навчити студентів складати психологічний портрет людини за допомогою графології.

Методичні вказівки: в процесі самостійної роботи студенти повинні вміти дати характеристику різних типів почерку

Словникова робота: графологія, настрій, оптимізм, песимізм, активність, тремор, факсиміле.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Які особливості психології чоловіка і жінки проявляються в різних типах почерку?
2. Який взаємозв'язок почерку з деякими психічними особливостями людини?
3. Визначте характер людини за допомогою графології.
4. Чим відрізняється почерк пікніка та астеніка?
5. Який порядок дослідження почерку?
6. Які особливості почерку Ви знаєте?
7. Який відбиток накладає професія на почерк?
8. Чи впливає конституція людини на почерк?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Запропонувати студентами проаналізувати різні типи почерку.
2. Студенти працюють у парах. Аналізують почерк один одного.

Тема рефератів.

1. Графологія у практиці управлінської діяльності.
2. Зміна почерку як показник захворювання.
3. Почерк і професія.

Література

основна: 13,14,17

додаткова: 4,14

Модуль IV. Застосування візуальної психодіагностики в життєдіяльності людини.

Тема 9. Використання візуальної психодіагностики у практиці ділової взаємодії та у практичній психології.

Візуальна психодіагностика як науково-практичний напрямок психології управління. Врахування даних візуальної психодіагностики у практиці підбору та розстановки кадрів, під час проведення управлінських нарад, моделювання поведінки під час виступу перед аудиторією.

Урахування даних візуальної психодіагностики під час психологічного консультування, психологічного тренінгу, психологічної корекції та психотерапії.

Мета: Навчити студентів використанню візуальної психодіагностики у практиці ділової взаємодії та психологічній практиці

Методичні вказівки: : в процесі самостійного вирішення завдань з даної теми студентам необхідно розглянути та проаналізувати науково-практичний напрямок психології управління, врахувати дані по підбору та відбору кадрів при проведенні нарад. Проаналізувати особливості проведення заходів практичної психології.

Словникова робота: психологія управління, експресія, емоції, емпатія, екстраверсія, інтроверсія, тривожність, здібності.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Які можливості використання візуальної психодіагностики у практиці ділової взаємодії?
2. Як за допомогою знань візуальної психодіагностики можна схилити співбесідника на свій бік?
9. Яку роль відіграє візуальна психодіагностика у нормалізації мікроклімату в колективі?
10. Які прийоми спостереження за поведінковими реакціями Ви знаєте?
11. Як можна використати знання візуальної психодіагностики у процесі формування індивідуального стилю поведінки?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Проаналізувати відповідну літературу та скласти рекомендації щодо особливостей жестикуляції та дотримання дистанції у спілкуванні із діловими партнерами різних народів: японців, американців, англійців та ін.
2. Скласти загальні рекомендації щодо особливостей жестикуляції у діловому спілкуванні: - під час публічних виступів, - під час проведення різних суспільних заходів.

Теми рефератів.

1. Психологічне консультування та візуальна психодіагностика.
2. Використання візуальної психодіагностики в управлінській діяльності.
3. Візуальна психодіагностика як науково-практичний напрямок психології управління.

Література

основна: 1-4, 9-12, 16,17

додаткова: 3,4,9,13,14,15

Тема 10. Загальний макет вивчення людини методами загальної психодіагностики

Структура макета вивчення людини методами візуальної психодіагностики.

Основні параметри вивчення людини та їх загальна характеристика: стать, вік, конституція, група крові, темперамент, психологічний тип, соціально-психологічний тип особистості.

Додаткові параметри (уточнюючі): голова та обличчя (співвідношення різних частин голови, загальна будова обличчя, характеристика різних частин обличчя), мимічні рухи обличчя (погляд, посмішка). Особливості ходи і постави. Форма рук, пальців. Особливості жестикуляції.

Мета: Навчити студентів використанню візуальної психодіагностики у практиці ділової взаємодії.

Методичні вказівки : в процесі самостійного вирішення завдань з даної теми студентам необхідно розглянути та проаналізувати науково-практичний напрямок психології управління, враховувати дані по підбору та відбору кадрів при проведенні нарад.

Словникова робота: психологія управління, експресія, емоції,, емпатія, екстраверсія, інтроверсія, тривожність, здібності.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Які можливості використання візуальної психодіагностики у практиці ділової взаємодії?
2. Як за допомогою знань візуальної психодіагностики можна схилити співбесідника на свій бік?
3. Яку роль відіграє візуальна психодіагностика у нормалізації мікроклімату в колективі?
4. Які прийоми спостереження за поведінковими реакціями Ви знаєте?
5. Як можна використати знання візуальної психодіагностики у процесі формування індивідуального стилю поведінки?

Творчі завдання та проблемні ситуації:

1. Проаналізувати відповідну літературу та скласти рекомендації щодо особливостей жестикуляції та дотримання дистанції у спілкуванні із діловими партнерами різних народів: японців, американців, англійців та ін.
2. Скласти загальні рекомендації щодо особливостей жестикуляції у діловому спілкуванні: - під час публічних виступів, - під час проведення різних суспільних заходів.

Література

основна: 1-4, 9-12, 16,17

додаткова: 3,4,9,13,14,15

ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Атай Е. Чтение по лицам и жестам для начинающих / Елена Атай. - М.: "Издательство "Эксмо", 2014. - 997 с.

2. Андерсен, П. Как читать язык тела и жестов / П. Андерсен. - М.: АСТ, Астрель, 2015. - 448 с.
3. Армстронг Н. Толковый словарь языка жестов / Ненси Армстронг , Мелисса Вагнер. - М.: АСТ, Астрель, 2008. – 221с.
4. Бриль М. Читаем язык жестов / Мария Бриль. - М.: "Издательство "Вектор", 2009. - 160 с.
5. Баголи И. Как разговаривают животные. Звуки, запахи, жесты, мимика (+ 3D-очки) / Илона Баголи , Ласло Шел. - М.: Владис, 2013. - 881 с.
6. Власенко В.В. Вчителі – учні: психологія взаємних оцінних ставлень. – К., 1995. -193с.
7. Василевич-Шустова Т. Все могу сказать без слов! Увлекательные разговоры с малышом с помощью естественных знаков и жестов / Терезия Василевич-Шустова. - М.: Рама Пабблишинг, 2011. - 160 с.
8. Вемь А. Не дай себя обмануть! Язык жестов. О чем умолчал Пол Экман / Александр Вемь. - М.: Питер, 2010. - 224 с..
9. Волконский, С. М. Выразительный человек. Сценическое воспитание жеста (по Дельсарту) / С.М. Волконский. - М.: Ленанд, 2015. - 248 с.
10. Грин, Ф. Язык флирта. Слова и жесты / Фрэн Грин. - М.: Питер, 2012. - 176 с.
11. Дайняк, О.А. Язык телодвижений. Мастер-класс по интерпретации жестов и поз (+DVD-ROM) / О.А. Дайняк. - М.: Эксмо, 2012. - 224 с.
12. Зуев-Инсаров Д. М. Почерк и личность. Графология или способ определения характера человека по почерку. Издательство: «Амрита-Русь» 2017. -235с.
13. Исаева Е.Л. Практическая графология. Как узнать характер человека по почерку. Издательство: Рипол Классик, 2010. - 256 с.
14. Еремина Т. И. Визуальная психодиагностика. Экспресс-методы идентификации личности по внешности, мимике и жестам / Т. И. Еремина. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2012. — 234, [1] с.

Додаткова

15. Кромм, Л. Меня не обманешь! Как распознать лжеца по мимике, интонациям, позам и жестам / Лев Кромм. - М.: АСТ, 2013. - 128 с.
16. Коломинский Я.Л. Психология взаимоотношений в малых группах: Общение и возрастные особенности. – Минск: Изд-во БГУ, 1976. – 350с..
17. Коломинский Я.Л. Социальная психология школьного класса. Минск., 1997. – 240с.
18. Коломінський Н.Л. Психологія педагогічного менеджменту. – К., 1996.
19. Кузина, С. Узнай лжеца по лицу, жестам и речи / Светлана Кузина. - М.: АСТ, Астрель, 2011. - 288 с.
20. Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. Підручник.. – К., 1995. -304с.

- 21.Кравченко В. И. Графология: характер по почерку. Учебно-методическое пособие. Санкт-Петербург 2006. -234с
- 22.Лайт, С. Мудры всего мира. Жесты, призывающие счастье / Сан Лайт. - М.: "Издательство "Вектор", 2010. - 256 с
- 23.Лутошкин А.Н. Эмоциональные потенциалы коллектива. – М., 1988.
- 24.Максименко, Ю. П. Азбука жестов / Ю.П. Максименко. - М.: Книга по Требованию, 2012. - 500 с.
- 25.Малышкина, М. В. Как распознать лжеца по языку жестов. Практическое руководство для тех, кто не хочет быть обманутым / М.В. Малышкина. - М.: АСТ, Сова, 2011. - 224 с.
- 26.Мальцева, И. А. Жесты. Привет - пока / И.А. Мальцева. - М.: Карпуз, 2015. - 978 с.
- 27.Маринина, Р. Г. Книга жестов для незлышащих людей / Р.Г. Маринина. - М.: АСТ, Сталкер, 2004. - 320 с.
- 28.Мельник, Л. Язык жестов. Приличных и неприличных / Леонид Мельник. - М.: АСТ, Сова, 2007. - 128 с.
- 29.Нелсон О., Голант С. Язык мимики и жестов. Что это такое. – М.: АСТ. – 2017, 352 с.
- 30.Нэпп М., Холл Д. Невербальное общение. Мимика, жесты, движения, позы и их значение. – М.: Прайм-Еврознак. – 2017 - 512 с.
- 31..Психодіагностика [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ / Т. В. Бушуєва. - Київ ; Ніжин : Лисенко М. М., 2016. - 503 с.
- 32.Піз А., Піз Б. Мова рухів тіла. –К: КМ-БУКС. – 2017. – 416 с.
- 33.Пиз А., Пиз Б. П 32 Новый язык телодвижений. Расширенная версия. — М.: Изд-во. Эксмо, 2006. — 416 с
- 34.Пиз А., Пиз Б. Библия языка телодвижений. М: Эксмо 2013. -321 с.
- 35.Харцій О.М. Візуальна психодіагностика : навч. посіб. (модульний варіант) / О.М. ПХарцій. –Л. : Магнолія 2006, 2016. –224 с.
- 36.Сергеева О. Язык жестов. Как читать мысли без слов? 49 простых правил. - М.: Эксмо, 2008. - 128 с.
- 37.Спейс, Д. Детектор правды Читаем мысли с помощью мимики и жестов / Дэвид Спейс. - М.: Вектор, 2013. - 160 с.
- 38.Штереншис, М. Читаем по лицам, жестам и одежде. Что они скрывают? / Михаил Штереншис. - М.: Феникс, 2013. - 208 с.
- 39.Штробель, Т. Я знаю, что ты чувствуешь. Как понять своего собеседника по движениям тела, мимике и эмоциям / Татьяна Штробель. - М.: Книжный клуб "Клуб семейного досуга". Белгород, Книжный клуб "Клуб семейного досуга". Харьков, 2013. - 320 с.